

# РОЛЯ НА НАЦИД В СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ

*Гл. ас. д-р Диана Димитрова  
Икономически университет – Варна*

## ROLE OF NACID IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION IN BULGARIA

*Chief Ass. Prof. Diana Dimitrova, PhD  
University of Economics – Varna*

**Резюме:** В доклада се разглежда ролята на Националния център за информация и документация в системата на висшето образование. Проследени са историческото му развитие, функции и правомощия и взаимодействие с Министерството на образованието и науката и висшите училища. В резултат на анализа са направени обобщения и заключения

**Ключови думи:** *висше образование, НАЦИД, висши училища*

**Abstract:** The report examines the role of the National Centre for Information and Documentation in the higher education system. It traces its historical development, functions and powers, and interaction with the Ministry of Education and Science and higher education institutions. As a result of the analysis, summaries and conclusions are made.

**Key words:** *higher education, NACID, higher schools*

**Doi:** <https://doi.org/10.36997/PPDD2022.154>

### Въведение

Висшето образование не може да се разглежда като затворена система – необходимо е взаимодействие както на ниво между отделните висши училища, така и с бизнеса, държавните органи, агенции, центрове както на национално, така и на международно ниво. Националният център за информация и документация (НАЦИД) е една от институциите, с които съществува такова взаимодействие предвид функциите на центъра като създаващ и поддържащ бази данни и информационни продукти и осигуряващ достъп до такива, като по този

начин подпомага развитието на висшето образование. Създаден след закриване на Централния институт за научна и техническа информация<sup>1</sup> първоначално към Министерството на икономиката, а по-късно към Министерството на образованието и науката<sup>2</sup> центърът е имал различни функции, изменяни и допълвани през годините съобразно обществените потребности и за привеждане в съответствие с нормативни актове на национално и европейско ниво. **Разглежданата тема е актуална**, от една страна, поради необходимостта от поставяне на въпроса за ролята на НАЦИД в системата на висшето образование в сферата на научните изследвания, а от друга – предвид свързаността ѝ с предлаганите от министъра на образованието и науката и предизвикали толкова бурни дебати изменения (по отношение броя и структурата на висшите училища и критерии, показатели и методика при атестирането на академичния състав).

**Цел на настоящата разработка** е да се изследва нормативната уредба на НАЦИД, уреждаща неговите функции и правомощия, както и взаимодействието му с висшите училища и Министерството на образованието и науката. На база на извършения анализ са направени обобщения и заключения. Предвид обема на доклада са поставени ограничения, като по-подробното разглеждане на тематиката е обект на бъдещи разработки.

Докладът съчетава **изследователски методи**, ползвани в правната доктрина, като нормативен, сравнителноправен, индукция и дедукция. Материалът е съобразен с националното законодателство към 20 юни 2022 г.

## Изложение

НАЦИД е юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на образованието и науката. В Правилника за устройството и

---

<sup>1</sup> Постановление №275 на Министерския съвет от 30 декември 1992 г. за закриване на Централния институт за научна и техническа информация и създаване на Национален център за информация и документация.

<sup>2</sup> Постановление №113 от 28 май 2004 г. за преобразуване на Националния център за информация и документация от юридическо лице по чл. 60 от Закона за администрацията към Министъра на икономиката в юридическо лице по чл. 60 от Закона за администрацията към Министъра на образованието и науката.

дейността на Националния център за информация и документация<sup>3</sup> са регулирани неговите дейност, функции, структура и управление. Центърът е създаден след закриването на Централния институт за научна и техническа информация с Постановление №275 на Министерския съвет от 30 декември 1992 г., като съгласно чл.3 Министерството на икономиката поема функциите (с изключение на Централната патентна библиотека) и организира НАЦИД. Центърът комплектува, съхранява, обработва и разпространява информация и документация за най-новите научни и технологични постижения в света във всички области на промишленото производство, а също така осигурява служебно други институции – Министерството на икономиката, Министерския съвет и Народното събрание с икономическа, технологична и научна информация, необходима за адаптирането на икономиката на Република България към изискванията на Европейския съюз и за разработване на национална и регионални стратегии и програми. През 2004 г. НАЦИД е преобразуван от юридическо лице по чл. 60 от Закона за администрацията към министъра на икономиката в такова към министъра на образованието и науката, който подпомага министъра на образованието и науката при осъществяване на неговите правомощия в областта на образованието и науката – осигурява, съхранява, обработва и разпространява информация и документация. Приет е и нов Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация от 2005 г.<sup>4</sup> относно функциите и организацията и структурата му, допълнени и изменени през годините. През 2007 г. те са допълнени със следните: да развива научноизследователска дейност в областта на библиотечните и информационните науки, както и да изпълнява функциите на Национален информационен център за академично признаване и мобилност по смисъла на чл. IX.2 от Конвенцията за признаване на квалификациите, отнасящи се до висшето образование в Европейския регион и да организира и ръководи дейностите, свързани с работата по обслужване на Информационната система на вътрешния пазар на Европейския съюз

---

<sup>3</sup> Издаден от министъра на образованието и науката, обн. ДВ, бр. 59 от 17 юли 2018 г., изм. и доп. ДВ, бр. 84 от 25 октомври 2019 г., изм. и доп. ДВ, бр. 21 от 13 март 2020 г.

<sup>4</sup> Издаден от Министерството на образованието и науката, обн. ДВ, бр. 22 от 15 март 2005 г., изм. ДВ, бр. 100 от 30 ноември 2007 г., изм. ДВ, бр. 85 от 30 септември 2008 г., изм. ДВ, бр. 29 от 16 април 2010 г., отм. ДВ, бр. 25 от 27 март 2012 г.

във връзка с прилагането на Директива 2005/36/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно признаването на професионални квалификации. През 2008 по отношение на финансирането е допълнен с възможност за ползване на собствени приходи за покриване на разходи, в т.ч. и за други възнаграждения на служителите. Изменения са направени и през 2010 г. като правомощията са допълнени и с организиране на процедурата по признаване на придобито висше образование в чуждестранни висши училища. При своята дейност центърът тясно взаимодейства както с висшите училища, така и с министъра на образованието както по отношение на събиране и предоставяне на информация и поддържане на бази данни, спомагащи за адаптирането на образованието на Република България към изискванията на Европейския съюз и за разработване на национална и регионални стратегии и програми, така и по отношение на правомощията за признаване на придобито висше образование в чуждестранни висши училища и на професионални квалификации. От самото му създаване НАЦИД има функции, тясно обвързани с дейността на МОН и висшите училища, както по предоставяне на информация, така и по поддържане на регистри и бази данни, в т. ч. има и компетентност по процедури за признаване на висше образование или на периоди на обучение, придобити в чужбина<sup>5</sup>.

През 2012 г. е приет нов Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация от 2012 г.<sup>6</sup> предвид необходимостта от регламентиране на нови дейности в правомощията на НАЦИД, свързани с промени в нормативни актове. През 2011 г. са приети изменения в Наредбата за държавните изисквания за признаване на придобито висше образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища<sup>7</sup>, като процедурата по признаване на придобито висше образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища преминава от правомощията на НАЦИД в правомощията на висшите училища, когато е за достъп до по-нататъшно обучение в системата на висше-

<sup>5</sup> Димитрова, Д. Актове на органите за управление на висшите училища. Варна: Наука и икономика, 2021, с. 128.

<sup>6</sup> Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация от 2012 г., издаден от министъра на образованието, младежта и науката, обн. ДВ, бр. 25 от 27 март 2012 г., изм. и доп. ДВ, бр. 55 от 20 юли 2012 г., изм. и доп. ДВ, бр. 100 от 16 декември 2016 г., отм. ДВ, бр. 59 от 17 юли 2018 г.

<sup>7</sup> ДВ, бр. 102 от 22.12.2011 г.

то образование, до обучение за повишаване на квалификацията и до докторантура. Именно това налага приемането на нов правилник, регламентиращ дейността и организацията на НАЦИД. През 2016<sup>8</sup> година функциите се допълват във връзка с правомощия за организиране и извършване на дейности по издаване на удостоверение APOSTILLE на образователни и удостоверителни документи, издавани от висшите училища, от институциите в системата на предучилищното и училищното образование и от Министерството на образованието и науката и неговите звена. Нова е и функцията за водене и поддръжка на регистъра за научната дейност в Република България по чл. 76 от Закона за насърчаване на научните изследвания и координира дейността на националния регистър с европейската мрежа на научни регистри – ЕУРОКРИС. Тук НАЦИД поема задължението на дирекция „Наука“ на МОН за водене и поддръжка на регистъра и координиране с европейската мрежа на научни регистри. Поради разширяването на функциите се създават и две нови дирекции, като специализираната администрация на НАЦИД вече е организирана в 4 дирекции, а именно: дирекция „Академично признаване и регулирани професии“, дирекция „Научно-техническа и педагогическа библиотека“, дирекция „Регистри и информационно осигуряване“ и дирекция „Заверки и информационни продукти“. Дирекция „Академично признаване и регулирани професии“ поема функциите на предходната Дирекция „Информационна дейност“ с някои допълнения<sup>9</sup>, Дирекция „Научно-техническа и педагогическа библиотека“ – тези на предходната „Централна научно-техническа библиотека с библиотечно-информационен комплекс по педагогика“, а новосъздадените „Регистри и информационно осигуряване“ и „Заверки и информационни продукти“ са с нови функции във връзка с поддържането на регистри на дипломи за научна степен „доктор“ и „доктор на науките“ от ВУ, списък на хабилитираните лица, както и регистър на научната дейност в Република България и дейности по издаване на удостоверение APOSTILLE. С така допълнените правомощия на центъра областите на взаимодействие с висшите училища и министърът на образованието и науката се разширяват. Висшите училища поемат част от правомощията на НАЦИД – признаване на придобито висше

<sup>8</sup> <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?@lang=bg-BG&Id=2384>.

<sup>9</sup> Т. 9, 10, 18, 19, 23 – във връзка с академично признаване и 16, 22 – с регулирани професии.

образование и завършени периоди на обучение в чуждестранни висши училища, като центърът им оказва съдействие. Това съдействие може да бъде както предоставяне на информация относно статута на образователните институции, издали документите и отправяне на искане за информация до висше училище (издало диплома) или компетентните органи на държава, където е придобито образованието, така и установяване автентичност на документите или оценяване на данните от диплома с държавните изисквания за придобиване на висше образование в България (в този случай НАЦИД изготвя препоръка). Центърът създава и поддържа Единна информационна система за академично признаване (ЕИС) за изпълнение на тези дейности. Тясно е сътрудничеството между НАЦИД и висшите училища, съответно МОН, и във връзка с поддържането на регистри на дипломи за научна степен „доктор“ и „доктор на науките“ от ВУ, списък на хабилитираните лица, както и регистър на научната дейност в Република България. От направения анализ е видно, че правомощия на центъра преминават към висшите училища, а такива на МОН – към центъра.

През 2018 г. е приет нов Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация<sup>10</sup> предвид нови функции, възложени на центъра<sup>11</sup>. Тези функции са свързани с промени в Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ)<sup>12</sup>, които следва да се отразят в правилника. Съгласно чл. 3, ал. 1 от ЗРАСРБ НАЦИД следва да публикува на интернет страницата си информацията за конкурси за прием на докторанти и за заемане на академични длъжности; съгласно чл. 5, ал. 5 от ЗРАСРБ процедурата по признаване на придобити в чужбина научни степени се извършва от министъра на образованието и науката чрез НАЦИД при условия и по ред, определени в Правилника за устройството и дейността на НАЦИД; съгласно §4а, ал. 1 и 2 от ЗРАСРБ поддържа Списък на съвременни български научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация и Национален референтен списък на съвременни български

<sup>10</sup> Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация, издаден от министъра на образованието и науката, обн. ДВ, бр. 59 от 17 юли 2018 г., изм. и доп. ДВ, бр. 84 от 25 октомври 2019 г., изм. и доп. ДВ, бр. 21 от 13 март 2020 г.

<sup>11</sup> Виж МОТИВИ към проекта на Правилника за устройството и дейността на Националния център за информация и документация.

<sup>12</sup> Закон за изм. и доп. ЗРАСРБ. // ДВ, №30, 2018.

научни издания с научно рецензиране; съгласно §96 от ЗРАСРБ НАЦИД издава удостоверение, когато дипломата за научна степен или свидетелството за научно звание, издадени по реда на чл. 34, буква „е“ от отменения Закон за научните степени и научните звания, са изгубени, унищожени, повредени или са станали негодни за употреба. През 2019 г.<sup>13</sup> правомощията са разширени и допълнени, като НАЦИД организира поддържането на информационна система, която съдържа още няколко регистъра:

- регистър на висшите училища, съдържащ данни относно основни звена, филиали и откритите от ВУ професионални направления и специалности, а също и информация за оценки и препоръки от процедурите за акредитация и за оценяване на проект и за констатациите и препоръките от следакредитационното наблюдение и контрол;

- регистър на академичния състав на висшите училища на основен и допълнителен трудов договор – преминаващ към центъра от дирекция „Висше образование“ на МОН;

- регистър на всички действащи и прекъснали студенти и докторанти по степени на обучение и по професионални направления;

- регистър на завършилиите студенти и докторанти;

- регистър на банките, отпускащи кредити по Закона за кредитиране на студенти и докторанти.

Предвид необходимостта експертите на НАЦИД да верифицират информацията относно учените например преди вписването им в регистъра е предложено и увеличение на щатните бройки<sup>14</sup>, като през 2020 г. е направена и промяна в наименованието на 2 от дирекциите и ново увеличение на щатните бройки<sup>15</sup>. Наименованието Дирекция „Регистри и информационно осигуряване“ се заменя с „Информационно осигуряване на академичния състав и научната дейност“, на „Заверки и информационни продукти“ – с „Информационни дейности и удостоверяване на образователни документи“ във връзка с изменените правомощия.

<sup>13</sup> Изм. и доп. ДВ, бр. 84 от 25 октомври 2019 г.

<sup>14</sup> Виж: Мотиви към проекта на Правилника за устройството и дейността на Националния център за информация и документация (<https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4646>).

<sup>15</sup> Изм. и доп. ДВ, бр. 21 от 13 Март 2020 г. Виж: Мотиви към проекта на Правилника за устройството и дейността на Националния център за информация и документация (<https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4926>).

При тези изменения и допълнения за НАЦИД възникват нови функции и към него отново преминават такива на МОН, съответно взаимодействието между министерството, центъра и висшите училища се засилва.

## **Заклучение**

В заключение и след направеното обследване в развитието на функциите на НАЦИД може да се направят следните изводи и обобщения:

**На първо място,** НАЦИД има функции не само на депозитар, но и на гарант за достоверността на информацията, съдържаща се в регистрите и базите данни, които съдържа. Центърът осигурява и предоставя информация както на национални институции и висши училища, но и на такива на европейско/международно ниво.

**На второ място,** през годините правомощия преминават от компетентността на министерството към центъра, съответно от тази на центъра – към висшите училища, което обуславя необходимостта от тясно взаимодействие не само по отношение на предоставяне на информацията, а и по отношение на изпълнение на техните функции и дейност.

**На трето място,** организираниите и поддържани от НАЦИД регистри и бази данни са от важно значение не само по отношение на предоставяната от висшите училища образователна услуга, но и по отношение на академичния състав и неговото израстване и структура и акредитация.

## **Използвана литература**

1. Димитрова, Д. Актове на органите за управление на висшите училища. Варна: Наука и икономика, 2021.

2. Постановление №275 на Министерския съвет от 30 декември 1992 г. за закриване на Централния институт за научна и техническа информация и създаване на Национален център за информация и документация.

3. Постановление №113 от 28 май 2004 г. за преобразуване на Националния център за информация и документация от юридическо лице по чл. 60 от Закона за администрацията към министъра на ико-



номиката в юридическо лице по чл. 60 от Закона за администрацията към министъра на образованието и науката

4. Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация, издаден от министъра на образованието и науката. // Обн. ДВ, бр. 59 от 17 юли 2018 г., изм. и доп. ДВ, бр. 84 от 25 октомври 2019 г., изм. и доп. ДВ, бр. 21 от 13 март 2020 г.

5. Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация, издаден от Министерството на образованието и науката, обн. ДВ, бр. 22 от 15 март 2005 г., изм. ДВ, бр. 100 от 30 ноември 2007 г., изм. ДВ, бр. 85 от 30 септември 2008 г., изм. ДВ, бр. 29 от 16 април 2010 г.,отм. ДВ, бр. 2 5 от 27 март 2012 г.

6. Правилник за устройството и дейността на Националния център за информация и документация от 2012 г., издаден от министъра на образованието, младежта и науката, обн. ДВ, бр. 25 от 27 март 2012 г., изм. и доп. ДВ, бр. 55 от 20 юли 2012 г., изм. и доп. ДВ, бр.100 от 16 декември 2016 г., отм. ДВ, бр. 59 от 17 юли 2018 г.

7. <https://nacid.bg/bg/>.

8. <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?@lang=bg-BG&Id=2384>.

9. <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4646>.

10. <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=4926>.

#### **За контакти:**

Гл. ас д-р Диана Димитрова

Икономически университет – Варна

E-mail: [dianadim@ue-varna.bg](mailto:dianadim@ue-varna.bg)